

Balkanlar'da Savaş

John Reed, Çev. Aleyna Beyhan, Kemal Köksal

İstanbul, Selenge Yayınları, 2021, 252 sayfa, ISBN: 978-625-7459-15-0.

Fatih EROL*

John Silas Reed (1887-1920), Amerikalı devrimci, şair ve gazeteci, Rusya'daki Ekim Devrimi'ni dünyadaki sembollerden biri hâline gelmiştir.

John Reed Oregon eyaletine bağlı Portland'da bir malikânedede 22 Ekim 1887 yılında dünyaya geldi. Portland devlet okullarında eğitim gördü ve 1910'da Harvard'dan mezun oldu. Kendini bir yabancı gibi hissetse de Reed, üniversitede aktifti. Reed American Magazine ve radikal bir yayın olan The Masses'ta çalışmaya başladı. 1914'te Metropolitan Magazine, Reed'i Meksika'ya gönderdi ve burada Pancho Villa'nın ordusunun saflarında cesurca yürüdü. 1914'te Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde Metropolitan Magazine muhabiri olarak Doğu Avrupa'ya ve Balkanlar'a gitti. Almanya, Rusya, Sırbistan, Romanya ve Bulgaristan'daki cephelerde yer aldı.

1918 yılında Sovyet hükûmeti tarafından başkonsolos olarak atanmasına karşın Amerika yönetimi bu görevi tanımadı. 1919'da Nasyonal Sosyalist Konvansyon'dan ihraç edildikten sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde Komünist İşçi Partisini kurdu. Daha sonra sahte pasaportla Sovyetler Birliği'ne kaçtı. İki kez Amerika Birleşik Devletleri'ne dönmeye çalıştı ama başarısız oldu. Tifüse yakalandı ve 19 Ekim 1920'de Moskova'da öldü. Moskova'daki Kremlin Duvarı Mezarlığı'nda gömülü olan tek Amerikalıdır.

1914 Ağustos'unda savaş patlak verdiğinde, muhabir olarak Avrupa'ya gitmiştir. İngiltere, Fransa, İsviçre, İtalya, Almanya ve Belçika'da üç ordunun savaşını yerinde gözleme fırsatı bulan yazar Şubat 1915'te New York'a geri dönmüş ve tam bir ay sonra Boardman Robinson'la Balkan yolculuğuna

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Harp Tarihi Bölümü, İstanbul, fatiherol688@gmail.com

başlamıştır. Bu eser bir seyahatin hatırasıdır.

Eserin ön söz kısmında yazar, seyahate çıkış sürecini anlatmış ve gözlemlene şansı bulabildiği yerler ile ilgili kısa bilgiler vermiştir. Savaşın hareketliliği ve salgın hastalıklardan bahsedilmiştir. Yazarın Osmanlı Devleti'ne bulunduğu seyahat sırasında Enver Paşa ile görüşmüş ve Çanakkale Cephesi'ni ziyaret sözü almış olduğunu belirtmiştir. Ancak daha önce muhabirlerin ordu hakkındaki malumatı ve tahkimat bölgeleri gibi önemli bilgileri müttefik devletlerine aktarmaları dolayısıyla bu ziyaretin yapılamadığını bildirir.

Eser, yazarın seyahat bölgelerini de anlatan kısımlardan oluşmaktadır. Selanik, Sırbistan, Rusya, İstanbul ve Balkanların kaynaması şeklinde 5 bölüme ayrılan eserde ilk bölüm olan Selanik'te yazar, çıkmış olduğu yolculuğun zorluğuna da değinmiştir. Ülkeler arası seyahatin zorluğu yaşanan pasaport ve kimlik sorunlarıyla anlatılmıştır. Uzun yıllar Osmanlı hâkimiyetinde bulunması ve birçok ırk ve mezhebin buluşma merkezlerinden biri olan Selanik şehrinin konumu ve tarihsel süreci örneklerle açıklanmıştır. İskender, Roma ve Bizans dönemi bunlardan bazı örneklerdir. Her türlü ırk, din ve mezhep gibi farklı grupların konumları, psikolojik durumları, gelenek ve görenekleri ince ayrıntı ve detaylara varana değin güzel bir şekilde tasvir edilmiştir. Sık sık ordu mensupları ile diyalog hâlinde olan yazar bu diyaloglar çevresinde savaşın etkilerini yakından takip edebilmiştir.

İkinci bölüm olan Sırbistan'da önemli bir nokta olan salgın hastalıklar konusuna değinilmiş ve yine yaşanan diyaloglar ve çizimler işe aktarılmıştır. Tifüsün ne kadar çok zarar verdiği ve savaş şartlarında ayrıca salgın hastalıklarla mücadele etmenin ne kadar zor olduğu açıklanmıştır. Diğer bir nokta ise mensubu olunan milletlerin ne kadar ön plana çıkarılmaya çalışılmasıdır. Birçok mekânda konuşmalar esnasında milliyetçiliğin had safhada olduğu açıkça görülmektedir. Kendisinin Amerikalı olması sebebiyle biraz daha hoş karşılandığı ve bu sebeple birçok kesimden insanla diyaloga girebildiğini söyleyebiliriz. Her kesimle irtibata geçebilmesi, bize daha geniş bir perspektif sunmuştur.

Üçüncü bölüm, yazarın diğer bir adresi olan Rusya'yı anlatmaktadır. Rusya'nın Avusturya bölgesinde yaşadığı zorluklardan bahsedilerek iyi bir coğrafi betimleme ile bu bölgenin önemine değinilmiştir. Türkmenlerin sosyolojik durumu ve etkileri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Rusya bölümünü eserde yer verilen en uzun bölüm olarak nitelendirebiliriz. Moskova yazarın sadece bu seyahatlerinde değil genel hayatı boyunca daima etkili bir faktör olmaya devam etmiştir.

Dördüncü bölüm yazarın bir diğer durağı olan İstanbul'dur. Tarihi mekânların tasviri yapılmış ve bir yandan devam eden sosyal ve ticari yaşam sorgulanmıştır. Kayda geçen önemli bir husus ise Reed, Abdülhamid'in oğlu ve aynı zamanda padişahlık için yedinci sırada olan imparatorluk şehzadesi Ahmet Efendi'yi ziyaret etmiştir. Şehzadeyle yapılan mülakata kitapta yer verilmiştir. Buluşmanın yapılacağı yer isimleri, ulaşımı, milletlere göre Osmanlı'nın bakış açısı ve tavrı, tüm bu bilgiler arasındadır.

Beşinci ve son bölümde ise yazar Romanya ve Bulgaristan hakkında yazılarına devam etmiş, dönüş yolunda olduğu için Sırbistan ve Yunanistan'a tekrar uğramıştır. Romanya ve Bükreş hakkında tasvir ve anlatımlarla başlamış, tıpkı bir resim ve roman gibi işlenmiştir. Yazarın burada edebî kimliğinin etkisini

oldukça ön plana çıkardığı görülüyor. Dönüş yolunda savaş hakkındaki tutumları ve yorumları tekrar değerlendirmeye alınmıştır.

Hatırat niteliğinde olan eserler dönem hakkında gayet önemli bilgilere yer verseler de tarihî bir metin olarak dikkatli okunmalıdır. Bu tür eserler karşılaştırmalı okunmalı ve bilgiler mümkün olduğunca farklı kaynaklardan teyit edilmelidir. Bu durum, tanıtımını yaptığımız eseri için de geçerlidir. Bu şekilde kullanıldığı sürece hatıratlar oldukça iyi kaynaklar hâline gelebilir.

Yazarın mühim bir tarihte kritik bölgelerde yaptığı geziler oldukça kıymetli olmuştur, ayrıca görseller ile de desteklenmiştir. Yazarın üslubu ve akıcılığı oldukça başarılıdır. Edebî yönü, bu hatırat niteliğindeki esere zenginlik katmıştır. Ayrıca insanların belli zamanlarda yaşadığı olağanüstü durumları bizzat tanık olup aktarması eserin önemini daha da arttırmıştır. Örneğin yazar, dönem için yaptığı seyahatlerden bahsederek koşulların bir anda Orta Çağ seyahat koşullarına kadar gerilediğinden bahseder. Sınırlarda yaşanan geçiş zorlukları, oturduğu her masada önce milliyet lafzının açılması ve herkesin kendi milletinden övgüyle bahsetmesi dönemin belirgin özelliklerindedir.